

Formandens beretning

Ved årsmødet 2022

Af Elof Westergaard

Biskop, formand for Foreningen for Kirkegårdskultur

Hvad må man på en kirkegård? Og hvorfor må jeg ikke gøre, hvad jeg vil, med din aske?

Jeg vil i min årsberetning gerne kredse om et par spørgsmål, som jeg i de sidste år gentagne gange er blevet mødt af, både i egenskab af at være formand for Foreningen for Kirkegårds-kultur og i mit arbejde som biskop i den danske folkekirke.

Det første spørgsmål er: Hvad må man på en kirkegård?

Det andet spørgsmål er: Hvorfor skal der være regler for håndtering af aske og de jordiske efterladenskaber? Hvorfor må vi ikke bare gøre, hvad vi vil, med resterne af de døde?

Det, som interesserer mig, er mindre svarene end det, at spørgsmålene bliver stillet.

Hvad må man på en kirkegård?

”Hvad må man på en kirkegård?” Da de fleste journalister, som ringer og spørger herom, er bosat i enten Århus eller København, er spørgsmålet ofte stillet ud fra en byvinkel. Journalisten cykler eller løber måske igennem Vestre Kirkegård eller Assistens Kirkegård og ser solbadere, hundeluftere og andet godtfolk gøre brug af kirkegården til ophold, tur og rekreation.

Spørgsmålet tager desuden ofte afsæt i nogle af de initiativer, som der sker på kirkegårdsområdet i disse år. Kirkegårdsledere, menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser over hele landet har øget bevågenhed på og en måske stærkere bevidsthed om gerne at ville åbne kirkegården for flere mennesker. Der bliver i det hele taget udvist stor vilje til at imødekomme de pårørendes forskellige ønsker og behov.

Vi er mange, som har et stærkt ønske om, at kirkegården må blive besøgt og indgå i menneskers liv som et sted til trøst og glæde, ja, at kirkegården må fremstå som et sted for fortælling og refleksion, som et sted, der kan berige menneskelivet.

Historierne om, hvordan kirkegårdene på forskellig vis bliver åbnet og byder ind, er flere. Og det er entydigt godt, at kirkegården er at betragte som andet og mere end en sort plet i bybilledet, hvor de døde blot er overladt til sig selv i kirkegårdens jord.

Det er vigtigt med liv på kirkegården, at kirkegårdens afgrænsede rum med dens historier og natur bliver et vedkommende rum for mennesker at besøge.

Jeg har på forskellig vis søgt at skildre det i bogen *Skabt, skrøbelig og håbefuld*, som jeg udgav tidligere på året, og hvor jeg citerede en popsang, hvor kirkegården nævnes som et naturligt sted at krydse på vejen til børnehaven med sit barn.

Endelig bliver kirkegårdens brug og spørgsmålet om, hvad man kan og må på en kirkegård, også forstærket af de drøftelser og initiativer, som finder sted på baggrund af kirkegårdens megen overskudsjord. Hvordan kan denne jord være til glæde og gavn for mennesker i nærområdet?

Hvad må man på en kirkegård? Journalisternes spørgsmål er således afledt af alt det, som sker på kirkegårdsområdet i disse år, men når spørgsmålet i det hele taget melder sig, afslører det samtidig for mig en stærk og rodfæstet fornemmelse hos os alle for, at kirkegården er et særligt sted, et anderledes sted, hvor enhver forstyrrelse og nye aktiviteter altid må afvejes og overvejes i forhold til stedets karakter som begravningsplads. Kirkegården har noget at bidrage med eksistentielt, som det også er vigtigt fortsat at overveje og reflektere over, hvordan vi bedst værner om. Dvs. bag ved spørgsmålet om, hvad man må på en kirkegård, ligger sådan set de spørgsmål, som vi også altid må stille os i Foreningen for Kirkegårdskultur, for så vidt vi har som formål at hæge om og søge at bevare det særlige ved dansk kirkegårdskultur og samtidigt fremme en udvikling, så kirkegården kan være til glæde og gavn for mennesker lokalt og for den danske befolkning.

Der er på den ene side brug for initiativer, der åbner lågen ind til kirkegården, for vedtægter, som virker inviterende og viser de mange muligheder, der er på kirkegården for den enkelte familie og de pårørende, samtidig med at vi på den anden side skal understøtte, værne om og udvikle kirkegårdens helt særlige funktion. Kirkegården skal gerne fortsat have karakter af at være et helt særligt fælles rum, hvor der er mulighed for eftertanke og refleksion, og, ikke mindst, at man som menneske kan komme der med sin sorg og sit savn af de døde. Dvs. åbningen af kirkegården er ikke en åbning ind til hvad som helst, men det er en åbning ind til et rum, hvor der er plads til eksistentiel eftertanke og ro til bare det at være.

Hvorfor skal der være regler for, hvordan vi håndterer en urne?

Det andet spørgsmål, som jeg oftere og oftere bliver stillet og støder på, er: "Hvorfor skal der i det hele taget være regler for, hvad vi må gøre med asken af de døde? Hvorfor blander kirken og staten sig i det forhold?"

I et samfund præget af en stærk individualisme kan det være vanskeligt at forstå, hvorfor der er regler for omgang med de jordiske rester af et menneske. De fleste bliver kremeret, og der er jo kun aske tilbage. Hvorfor må jeg ikke gøre med min ægtefælles aske, som jeg vil?

På et møde i nordisk sammenhæng i NFKK (Nordisk Forbund for Kirkegårde og Krematorier) i begyndelsen af maj måned i Notodden i Norge fortalte den islandske repræsentant Gudmundur Rafn Sigurdsson om et lovforslag, som er rejst i det islandske landsting af det indflydelsesrige Piratparti. Lovforslaget vil, at det gøres frit, hvad der skal ske med asken fra de døde. Lovforslaget, der er lagt frem i det islandske storting (Stortingsdokument 180), lægger op til, at bevaring og fordeling af asken af afdøde personer skal gøres fri, og at kirkegårdsloven skal fjerne de begrænsninger og vilkår, som i dag gælder for bevaring og fordeling af sådan aske. Der er, som det også fremgår af lovforslaget, ingen hygiejniske problemer forbundet med at gøre det frit. Med forslaget vil der således ikke længere være nogen som helst restriktioner; resterne af de døde kan placeres hvor som helst.

Hvorvidt forslaget bliver vedtaget, vides ikke i skrivende stund. Jeg håber virkelig ikke, at forslaget får flertal og vinder fremme i andre lande. Det er vigtigt, at der fortsat er regler for, hvor vi placerer, og hvordan vi behandler, de jordiske rester af et menneske. Jeg er glad for, at det ikke er frit for den enkelte, hvordan asken håndteres.

Uagtet at der er noget i natursynet i dag, dvs. i den menneskelige længsel efter indoptagelse i naturen, som gør det nærliggende at tænke i spredning af aske over åbent hav, i skov eller et andet sted end på kirkegården, ja, måske i at gøre det helt frit, så finder jeg det helt afgørende, at der er regler og særlige steder, hvor begravelsen skal finde sted.

Vores begravelsesformer er med til at understrege et konkret menneskeligt fællesskab. Det sker efter min opfattelse bedst på kirkegården, som er et lille kosmos og et spejl af den nære verden, mennesket lever i.

Kirkegården sikrer ved at være et afgrænset og indhegnet område den nødvendige respekt og værdighed i forhold til opbevaring og formuldning af resterne af den menneskelige krop. Det er på kirkegården tydeligt, at det er et menneske, der har levet.

Nogle vil så måske dertil indvende, at værdig og respektfuld omgang med de jordiske rester kan finde sted på mange måder, men jeg vil nu tillade mig at mene, at det spørgsmål ikke bare lader sig relativere til noget helt og aldeles subjektivt. Begravelsen er en etisk handling, og derfor er det også vigtigt, at vi begraver vores døde ordentligt, og at der lovgivningsmæssigt er regler og rammer for dette.

At genopdage jorden

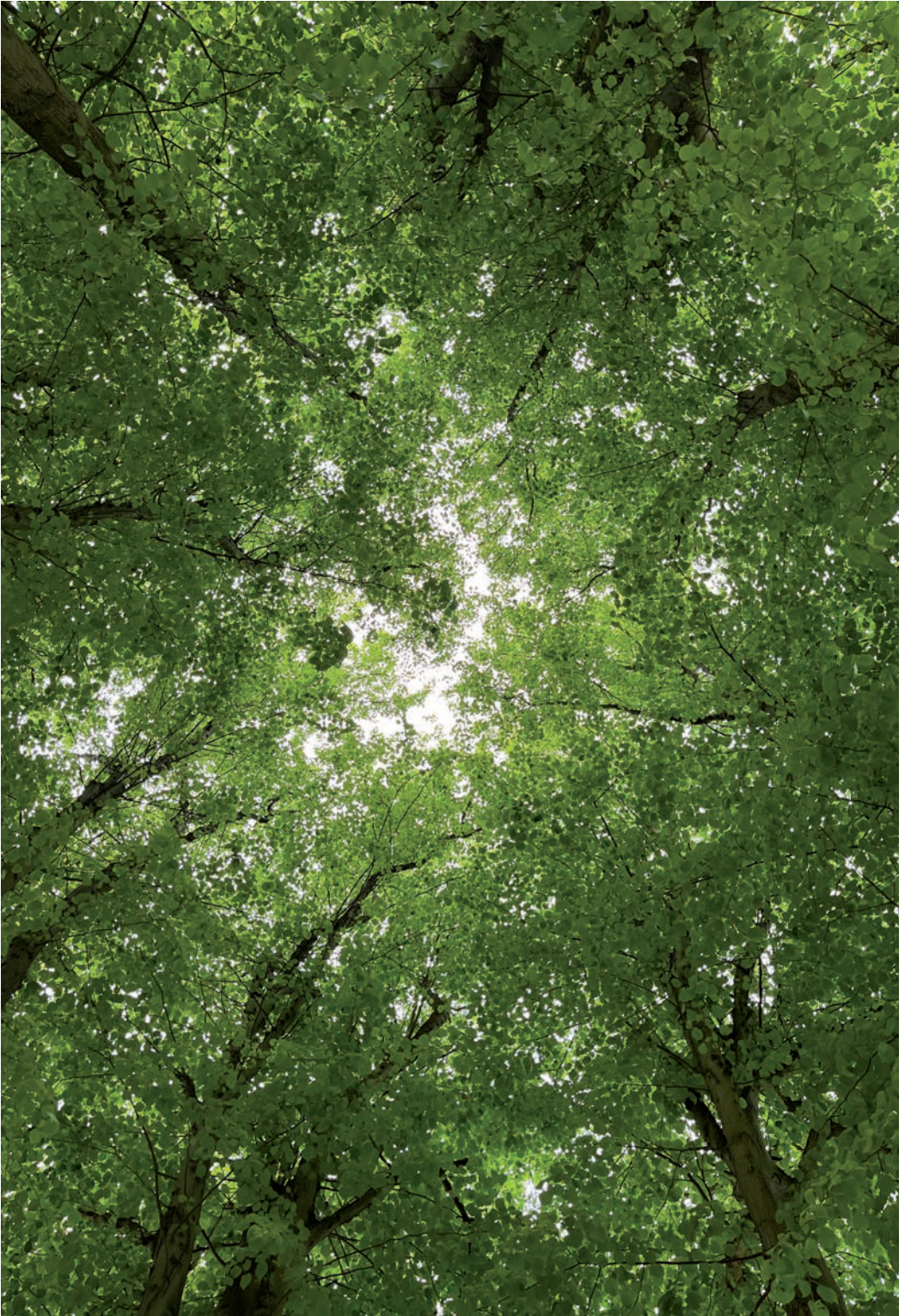
På et tidligere årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur redegjorde professor i kirkeret Lisbet Christoffersen for begravelseslovgivningen i Danmark. Der er i den danske begravelseslovgivning lagt vægt på, at man skal tilgodese afdødes ønsker. Begravelsesmyndigheden prøver så at følge disse ønsker så godt som muligt. I de senere år har begravelsesmyndigheden imidlertid oplevet ofte meget stærke ønsker fra de pårørendes side. En tankegang, der ikke er fremmed for en luthersk tankegang, for så vidt evangelisk-luthersk

kristendom netop lægger vægt på begravelseshandlingens betydning som trøst for de efterladte.

De to synsvinkler, henholdsvis hensynet til den døde og de efterlades ønsker (den døde som subjekt eller objekt), kan indimellem støde sammen. De fleste af dem, som har med begravelsvæsenet at gøre, søger, så godt de kan, at imødekomme både den døde ønske og de pårørendes behov. En vis skånsomhed synes i praksis at gøre sig gældende.

Jeg tror imidlertid, at der er brug for et tredje hensyn, noget, som gør den døde til andet og mere end et subjekt, hvis ønsker vi skal imødekomme, eller et objekt for de pårørendes ønsker.

Den franske filosof Bruno Latour skriver, at det i vores tid er vigtigt at genopdage jorden, at forstå og se mennesket som værende og som til stede i verden. Kirkegården har her virkelig noget at byde ind med, for det er netop, hvad kirkegårdens fælles rum understreger: Mennesket har været til og til stede i en verden. Vi mennesker trækker vejret i den samme luft og går på de samme gader. Vi dør og indoptages også i den samme jord. Begge dele er tydeligt vist på kirkegården. Kirkegården er som tidligere nævnt et slags mikrokosmos, der tegner et billede af det fællesskab, mennesket er del af, ja, af den verden, den jord, vi som menneskehed har så stærkt brug for at genopdage i disse år.

Linderotunde på Ærøskøbing Kirkegård. Foto: Anne Wonsild, 2022.